

До спеціалізованої вченої ради
Д 58.082.04 Західноукраїнського
національного університету
46009, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Одинака Олександра Олександровича
на тему «Цивільно-правове регулювання захисту прав споживачів
фінансових послуг», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний
процес; сімейне право; міжнародне приватне право,
галузь знань 081 - Право**

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження О. О. Одинака проведене на дійсно актуальну тему. Ринок фінансових послуг в Україні динамічно розвивається – зростає кількість споживачів, фінансові продукти стають більш різноманітними і складними, поглиблюється інтеграція в світові ринки. Одночасно споживачі фінансових послуг, зазвичай, не мають достатньої інформації та знань і при виборі послуги не завжди можуть оцінити рівень ризиків та/або свої майбутні фінансові зобов'язання та порівняти умови, що пропонуються різними компаніями на ринку.

В науці цивільного права проблематика договорів про надання фінансових послуг та захисту прав споживачів таких послуг вже неодноразово ставала предметом дослідження, у тім числі на дисертаційному рівні. У цьому відношенні доцільно назвати наукові праці таких вчених, як І. А. Безклубий, Г. О. Ільченко, С. М. Лепех, Н. В. Міловська, Г. А. Осетинська, В. Я. Погребняк, Н. В. Федорченко, Г. Б. Яновицька та ін. Водночас, в наведених роботах не всі теоретичні та практичні проблеми захисту прав споживачів фінансових отримали остаточне вирішення. Крім того, в сучасних умовах перед законодавством і судовою практикою постали нові виклики і завдання, які торкнулися сфери фінансових послуг та обумовлюють необхідність теоретичної розробки даної проблематики із урахуванням існуючих реалій.

Новим складним етапом розвитку ринку фінансових послуг стало введення на території України правового режиму воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. Загалом, за цей період органами у справах захисту прав споживачів опрацьовано велику кількість письмових та усних звернень споживачів. Це дало змогу розуміти, як змінювалися основні потреби українців вже з перших місяців війни, виявляти наявні проблеми та недоліки в діяльності фінансових установ у їх відносинах зі споживачами фінансових послуг в нових умовах і знаходити відповідні рішення.

Суттєвої модернізації за останній час зазнало профільне законодавство, що регулює відносини на ринку фінансових послуг. Йдеться про прийняття Верховною Радою України цілого блоку спеціальних законів у сфері надання

фінансових послуг, серед яких Закон України «Про платіжні послуги», Закон України «Про фінансовий лізинг», Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», Закон України «Про страхування». Окремі з цих законів вже введено в дію, окремі будуть введені в дію ближчим часом. Очевидно, що така новелізація профільного законодавства не могла не торкнутися питань захисту прав споживачів фінансових послуг, що знову-таки актуалізує необхідність теоретичного опрацювання нового нормативного матеріалу.

Активізація законотворчої роботи у сфері надання фінансових послуг у значній мірі обумовлена процесами євроінтеграції та впливає із зобов'язань, взятих на себе Україною відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Зазначимо, що низка положень цього міжнародного документа безпосередньо стосуються гармонізації законодавства у сфері фінансових послуг із тими підходами, які вироблені на рівні Європейського Союзу. Відтак, новоприйняті спеціальні закони у сфері діяльності фінансових установ та надання ними фінансових послуг у значній мірі зорієнтовані на імплементацію у національне законодавство України положень нормативних документів, прийнятих в Європейському Союзі (Директиви (ЄС) 2015/2366, Директиви 2009/110/ЄС, тощо). Окрема увага наразі приділяється захисту прав споживачів платіжних послуг та наближенню відповідного регулювання до стандартів Європейського Союзу. Наразі розроблені додаткові вимоги до договорів між надавачем платіжних послуг та споживачем, проведено обговорення проєктів з учасниками ринку та незабаром очікується їх затвердження. Також важливим є забезпечення прозорості вартості та умов для споживача таких платіжних послуг і зараз триває робота над концепцією вимог у цьому напрямку.

Актуальність обраної теми дослідження обумовлена також триваючим зараз процесом системного оновлення (рекодифікації) цивільного законодавства. Зазначимо, що базові норми щодо договорів про надання фінансових послуг, підстав, форм та цивільно-правових способів захисту прав споживачів таких послуг закладено в Цивільному кодексі України. Відтак, реформування профільного законодавства повинно бути збалансованим і узгодженим із концептуальними положеннями Цивільного кодексу України як основного акту цивільного законодавства України.

Враховуючи вищенаведене, обрана О. О. Одиначком проблематика дисертаційного дослідження є актуальною і затребуваною в сучасних умовах.

Наукова новизна одержаних результатів. Оцінюючи основні здобутки рецензованого дисертаційного дослідження, варто вказати на окремі результати, що є новими.

Дисертантом здійснено комплексний аналіз та класифікацію актів законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг, запропоновано авторські критерії їх класифікації. Зокрема, у цьому напрямку в дисертації здійснено поетапний розподіл формування та розвитку інституту захисту прав та інтересів споживачів фінансових послуг в Україні: 1) етап виникнення інституту захисту прав споживачів фінансових послуг пов'язаний з прийняттям Закону України «Про захист прав споживачів», що

характеризується створенням нормативних основ із захисту прав споживачів, проте у ньому були відсутні норми щодо споживачів фінансових послуг; 2) етап розвитку інституту захисту прав споживачів фінансових послуг розпочинається прийняттям Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року, що став належною формою реагування на виявлені недоліки споживчого законодавства та відповіддю на необхідність прийняття спеціального закону у зазначеній сфері; 3) інтеграційний етап розвитку інституту захисту прав споживачів фінансових послуг розпочався з укладення Угоди про асоціацію України та ЄС та триває дотепер, адже безпосередньо стосується прагнення України стати частиною Європейського співтовариства і потребує гармонізації законодавства у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні та ЄС.

Заслуговує схвалення запропоноване автором узагальнення доктринальних підходів до формування інституту захисту прав споживачів фінансових послуг. Попри те, що основу правового регулювання у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг становлять норми цивільного права, здобувач пропонує більш широке бачення сутності і змісту цього інституту, наголошуючи на його міжгалузевому характері.

Слушними видаються положення про механізм судового захисту прав споживачів фінансових послуг із урахуванням тих проблем, які існують на даний час в судовій практиці та підходів до їх вирішення. На сьогодні дійсно існує проблема систематизації та узагальнення правових висновків Верховного Суду, що на фоні непоодинокі практики відступу Верховним Судом від окремих висловлених раніше правових висновків, актуалізує потребу в розробці системи правових позицій Верховного Суду з метою однакового застосування положень законодавства щодо захисту прав споживачів фінансових послуг, на що слушно звертає увагу здобувач.

Варто схвально оцінити намагання автора системно підійти до питання цивільно-правового захисту прав споживачів фінансових послуг як цілісного правового механізму. На основі проведеного дослідження в роботі запропоновано авторську дефініцію цивільно-правового режиму забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг, як особливого, регламентованого нормами цивільного права порядку забезпечення безпеки споживачів на ринку фінансових послуг, що базується на специфічному поєднанні юридичних засобів диспозитивного характеру (у тому числі загальнодозвільних методів правового регулювання) суспільних відносин майнового та особистого немайнового характеру, метою якого є захист прав та законних інтересів громадян – споживачів фінансових послуг.

Висновок про необхідність розробки та прийняття в Україні Національної програми реалізації державної політики у сфері захисту прав та законних інтересів споживачів фінансових послуг на період 2022–2027 рр., на наш погляд, значно доповнює вчення щодо розвитку системи захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні, виводячи її на якісно новий рівень.

В особливий спосіб потрібно відзначити значну увагу, яку приділив автор у своїй дисертації механізмам позасудового захисту прав споживачів фінансових послуг. Як засвідчує іноземний досвід, в сучасних умовах роль і значення позасудових засобів і процедур врегулювання спорів між учасниками приватно-правових відносин, зокрема у сфері надання фінансових послуг, невпинно зростає. У цьому аспекті заслуговує на схвалення дослідження ключових принципів, що лежать в основі альтернативних механізмів позасудового вирішення спорів для споживачів фінансових послуг, до яких дисертант відносить незалежність, неупередженість та прозорість, ефективність, справедливість і рівність.

Цілком погоджуємось із пропозицією автора щодо необхідності удосконалення теоретико-методологічних підходів щодо оцінювання рівня захисту прав споживачів фінансових послуг із застосуванням результатів проведеного емпіричного дослідження, у формі соціологічного опитування, яке було спрямоване на виявлення рівня обізнаності клієнтів фінансових установ про їхні права та обов'язки, рівня фінансової грамотності фізичних осіб, а також порушень прав споживачів під час одержання депозитних, кредитних послуг та під час здійснення грошових переказів і розрахункових операцій.

Загалом, пропоновані положення наукової новизни є авторськими, чітко сформульовані, логічні, науково виважені та обґрунтовані впродовж роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірність. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи О. О. Одинака дає підстави стверджувати, що у проведеному науковому дослідженні запропоновано авторське бачення інституту захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні.

Обґрунтовуючи ті чи інші положення, автор опирається на дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, вміло обґрунтовуючи власні судження, висновки та пропозиції. У цьому відношенні варто відзначити, що дисертант використав роботи не тільки науковців-юристів, але і низку праць вчених-економістів і фінансистів, що дозволило більш комплексно і всесторонньо дослідити проблематику захисту прав споживачів фінансових послуг.

Поставлена мета на підставі аналізу чинного законодавства, теоретичних положень юридичної науки, узагальнення практики та зарубіжного досвіду, розробити теоретико-методологічні та концептуальні засади позасудового врегулювання адміністративних спорів є досягнута, а завдання, що ставив перед собою дисертант, виконані.

Аналіз змісту дисертації засвідчує, що її автор володіє достатнім рівнем проведення наукового аналізу, узагальнення та формування обґрунтованих висновків. Дисертантом проаналізовано значний масив літературних джерел (288 найменувань), на кожне з яких дано посилання в тексті роботи. Вказане засвідчує не лише дотримання автором вимог академічної доброчесності, але й ґрунтовність проведеного ним дослідження.

Заслуговує на схвалення наведений у роботі аналіз іноземного досвіду не лише впровадження системи оновленого механізму захисту прав споживачів

фінансових послуг, а й практики стимулювання його використання, що підводить до обґрунтованих висновків про доцільність його використання в національних умовах.

Теоретичні та практичні висновки, що містяться в дослідженні, спрямовані не лише на вирішення виявлених в ході дослідження проблем, а й можуть стати підґрунтям для подальших наукових пошуків у досліджуваній сфері відносин.

У процесі здійснення дисертаційного дослідження використано цілу систему методів наукового пізнання, зокрема діалектичний, формально-логічний і структурно-функціональний, логіко-семантичний, прогностичний, наукової абстракції, методи аналізу та синтезу, системно-структурний.

Структура і зміст роботи відповідають меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (288 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи становить 260 сторінок, з яких основний зміст – 190 сторінок, що відповідає встановленим вимогам до подібного роду робіт.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У Вступі обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, темами, планами, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, охарактеризовано методи наукового пізнання, використані в дослідженні, сформульовано положення, що становлять наукову новизну, розкрито практичне значення одержаних результатів, акцентовано на особистому внеску здобувача, апробації матеріалів дослідження та публікаціях за темою дисертації, анонсовано структуру дисертації, зазначено її загальний обсяг.

Розділ 1. «Теоретичні аспекти становлення і розвитку інституту захисту прав споживачів фінансових послуг» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Історія становлення та розвитку інституту захисту прав споживачів фінансових послуг»* досліджено історичні аспекти розвитку правового регулювання захисту прав споживачів фінансових послуг та звернуто увагу на необхідності виокремлення його із загального поняття захисту прав споживачів. І хоча основні законодавчі акти у досліджуваній сфері з'явилися лише у ХХ столітті, окремі елементи правового регулювання відповідних відносин можна знайти в основних пам'ятках історії права. Становлення інституту цивільно-правового регулювання захисту прав споживачів фінансових послуг розпочалось із правового регулювання договору кредиту і, зокрема, відповідальності за неналежне виконання фінансових зобов'язань. Акцентовано на особливій ролі положень римського права, які сформували основу для сучасного споживчого законодавства, адже в них чітко встановлювалась відповідальність, як один із елементів цивільно-правового інституту захисту прав споживачів.

Здобувач зазначає, що ХХ століття ознаменовано якісно новим рівнем захисту прав споживачів у більшості країн світу, що пов'язано із зростанням виробництва та промисловою революцією.

Сучасний період розвитку інституту захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні пов'язується із формуванням ринку фінансових послуг та першими спробами його нормативно-правового забезпечення. Зважаючи на прийняття основоположних нормативно-правових актів у досліджуваній сфері, автором виокремлено окремі етапи розвитку даного міжгалузевого інституту.

Підрозділ 1.2. «Сучасний стан розвитку інституту захисту прав споживачів фінансових послуг» містить дослідження сучасного стану розвитку інституту захисту прав споживачів фінансових послуг. Дисертант методологічно правильно розпочинає аналіз цього питання із означення завдань, які слід було виконати на шляху до побудови сучасного споживчого законодавства, гармонізованого із законодавством ЄС. Аналіз нормативно-правових актів подано саме через призму гармонізації національного законодавства у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг із правом ЄС. Звертається увага на оновленні профільного законодавства у цій сфері, яке відбулося в Україні за останні роки і пов'язане із прийняттям таких законів, як Закон України «Про споживче кредитування», Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», тощо. Дисертант абсолютно правильно показує вплив запровадження правового режиму воєнного стану на території України на стан захисту прав споживачів фінансових послуг та його законодавче забезпечення.

Варто схвально оцінити запропоновану автором на с. 62 Роботи періодизацію формування та розвитку інституту захисту прав та інтересів споживачів фінансових послуг в Україні, як включає такі етапи:

1) етап виникнення інституту захисту прав споживачів фінансових послуг пов'язаний з прийняттям Закону України «Про захист прав споживачів», що характеризується створенням нормативних основ із захисту прав споживачів, проте у ньому були відсутні норми щодо споживачів фінансових послуг;

2) етап розвитку інституту захисту прав споживачів фінансових послуг розпочинається прийняттям Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року, що став належною формою реагування на виявлені недоліки споживчого законодавства та відповіддю на необхідність прийняття спеціального закону у зазначеній сфері;

3) інтеграційний етап розвитку інституту захисту прав споживачів фінансових послуг розпочався з укладення Угоди про асоціацію України та ЄС та триває дотепер, адже безпосередньо стосується прагнення України стати частиною Європейського співтовариства і потребує гармонізації законодавства у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні та ЄС.

Розділ 2 «Механізм захисту прав споживачів фінансових послуг» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Поняття та підстави захисту прав споживачів фінансових послуг» констатовано наявність зв'язку між захистом прав споживачів фінансових послуг та стабільністю фінансового сектору в цілому. Досліджуючи особливості цивільно-правового режиму, а також його змісту

щодо окремих явищ правової дійсності, визначено поняття системи захисту прав споживачів фінансових послуг.

Проведений у даному підрозділі аналіз дозволив дисертанту сформулювати авторське визначення поняття захисту прав споживачів фінансових послуг, під яким пропонується розуміти сукупність правових, економічних, регулятивних форм та методів, спрямованих на захист прав та дотримання законних інтересів споживачів фінансових послуг (с. 68 Роботи).

Варто відзначити системний підхід здобувача до розкриття феномену захисту прав споживачів фінансових послуг через категорію «цивільно-правовий режим захисту прав споживачів фінансових послуг». Такий підхід хоч і є в певній мірі нетиповим при дослідженні проблематики захисту суб'єктивних цивільних прав, проте, з іншого боку, він відзначається оригінальністю і дозволив автору розглянути захист прав споживачів фінансових послуг, як систему взаємопов'язаних між собою елементів. На основі існуючих доктринальних підходів виділено ознаки, що характерні для цивільно-правового режиму забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг.

Структурно до цивільно-правового режиму захисту прав споживачів фінансових послуг дисертант пропонує відносити наступні елементи: суб'єкти, які забезпечують функціонування зазначеного режиму; нормативно-правові акти, що регламентують порядок їх діяльності; об'єкти (права та законні інтереси споживача), принципи захисту прав та законних інтересів споживачів фінансових послуг, способи та форми правового регулювання, цивільно-правова відповідальність (с. 82 Роботи).

Вказано, що цивільно-правова відповідальність фінансових установ за порушення порядку надання фінансових послуг – це одна з форм державного примусу, що полягає у стягненні судом з правопорушника майнових санкцій, що створюють для правопорушника не вигідні майнові наслідки його поведінки та спрямовані на відновлення порушених прав потерпілого (с. 89 Роботи).

У підрозділі 2.2. «*Форми захисту прав споживачів фінансових послуг*», аналізуючи різноманітність доктринальних тлумачень форм захисту прав споживачів, запропоновано виділяти юрисдикційну та неюрисдикційну форму захисту як основні.

Вказано, що законодавство України про захист прав споживачів не містить легального визначення поняття «форма захисту» суб'єктивного права, використовуючи лише терміни «порядок захисту» і «спосіб захисту». Співвідношення даних категорій встановлено у дослідженні і сформовано авторське його бачення (с. 103 – 105 Роботи).

Серед механізмів захисту прав споживачів фінансових послуг виокремлено дві групи: позасудовий порядок захисту прав споживачів фінансових послуг; судовий захист споживачів фінансових послуг.

Претензійний порядок запропоновано віднести до позасудового механізму, до якого дисертант відносить також переговори, консиліацію, медіацію, діяльність фінансового омбудсмена.

Цікавими в контексті дослідження форм захисту прав споживачів фінансових послуг є теоретичні викладки, що стосуються діяльності фінансових омбудсменів. Вказуючи на існування німецької та британської моделей формування інституту фінансових омбудсменів, доведено необхідність створення служби фінансового омбудсмена України, на основі уніфікованого підходу із залученням найкращих практик обох систем (с. 107 – 111 Роботи). Детальні пропозиції щодо діяльності фінансових омбудсменів сформульовано у Проєкті Національної програми реалізації державної політики у сфері захисту прав та законних інтересів споживачів фінансових послуг на період з 2022 по 2027 рік, поданому в додатках до Роботи.

Судовий захист прав споживачів фінансових послуг розглядається як найбільш ефективний та дієвий механізм саме через нерозвиненість в Україні позасудових механізмів. Серед основних проблем судового захисту виділено нечіткість вимог із визначення підсудності спорів, а також значні розбіжності в позиціях судів з цього питання.

У підрозділі 2.3. *«Способи захисту прав споживачів фінансових послуг»* здобувач слушно виходить з того, що спосіб захисту – це концентрований вираз змісту міри державного примусу, за допомогою якого відбувається досягнення бажаного для особи, право чи інтерес якої порушені, правового результату. Тож, способи захисту є центральним елементом у механізмі захисту прав споживачів фінансових послуг, оскільки відображають змістовний аспект захисту (с. 124 Роботи).

У своєму дисертаційному дослідженні автор звертається до однієї із актуальних проблем сучасної судової практики, а саме – ефективності обраного позивачем способу судового захисту. При цьому слушно акцентується увага на тому, що вибір способу захисту порушених прав залежить від застосування принципів верховенства права та необхідності забезпечення ефективного захисту сторін у судовому процесі, який ґрунтується на дотриманні правил: застосування судом того чи іншого способу захисту має реально забезпечувати відновлення прав позивача. Тобто, зрештою, ефективний спосіб правового захисту має забезпечувати відновлення порушеного права, а якщо відновлення неможливе – гарантувати особі можливість отримання належної компенсації (с. 126 Роботи).

Аналіз судових способів захисту прав споживачів фінансових послуг проводиться через призму сучасної судової практики. Зокрема, констатуємо зміни підходів судів щодо відшкодування моральної шкоди, автор слушно звертає увагу на те, що якщо раніше стягнення моральної шкоди могло бути можливим лише за умови, якщо це прямо передбачено у договорі, то зараз при порушенні банком зобов'язань щодо повернення вкладів моральна шкода може бути відшкодована незалежно від того, чи можливість застосування такого способу захисту передбачено самим договором.

Значну увагу дисертант приділив також неюрисдикційним способам захисту суб'єктивних цивільних прав споживачів фінансових послуг, які застосовуються без звернення споживачів до суду або інших уповноважених

органів. У межах неюрисдикційних способів захисту прав споживачів у договірних відносинах із надання фінансових послуг розглянуто самозахист цивільних прав. Реалізація заходів оперативного впливу та реалізація механізмів самозахисту в межах договірних відносин із надання фінансових послуг, згідно з позицією здобувача, збігаються, тобто вони ототожнююся. Медіацію дисертант відносить саме до неюрисдикційних способів захисту, оскільки в цій формі захисту посередник (медіатор) не виступає як посадова особа в конкретній юрисдикції, а бере участь у вирішенні спорів як добровільно обраний сторонами медіатор (с. 141 Роботи).

Розділ 3 «Удосконалення цивільно-правового забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Шляхи удосконалення законодавства про забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг» констатовано залежність між рівнем фінансової грамотності та кількістю звернень за захистом своїх прав споживачами.

Цікавою видається пропозиція дисертанта щодо перспектив кодифікації законодавства у сфері фінансових послуг та законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг. Висловлена позиція що найефективнішою та найдодільнішою формою кодифікованого акту у цій сфері можуть стати «Основи законодавства України про фінансові послуги». При цьому важливо підкреслити, що здобувач формулює конкретні пропозиції щодо змістовного наповнення такого кодифікованого акту (с. 160 – 162 Роботи).

У підрозділі 3.2. «Адаптація законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг до норм і стандартів ЄС», аналізуючи реалізацію першого етапу Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до норм і стандартів ЄС, встановлено необхідність врахування в національному законодавстві положень Директиви (ЄС) 2015/2366 та Директиви 2009/110/ЄС. Потребують гармонізації питання про несправедливі умови, що забороняють споживачам реалізувати товари поза торговими приміщеннями, дистанційні замовлення та споживчий кредит, що мають безумовний вплив на систему захисту прав споживачів фінансових послуг.

Аналізуючи ступінь адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, констатується, що показник виконання Угоди про асоціацію зріс, зокрема прийнято важливі нормативно-правові акти з метою впровадження найкращого міжнародного досвіду, посилено вимоги щодо корпоративного управління до банків, підвищено відповідальність керівного органу тощо.

Слушно наголошується на необхідності врахування положень Директиви 2002/65/ЄС про зобов'язання надавати усю інформацію споживачу перед укладенням кредитного договору при вдосконаленні національного нормативно-правового регулювання споживчого кредитування (с.178 – 179 Роботи).

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання полягає у тому, що висновки та рекомендації, які містяться в роботі, можуть бути використані:

у науково-дослідній діяльності – для подальших наукових досліджень у сфері цивільного права України;

у правотворчій діяльності – при формуванні концептуальних напрямів реформування механізмів захисту прав споживачів фінансових послуг, а також удосконаленні законодавства із зазначених питань для розвитку цивільного законодавства України у сфері захисту прав споживачів;

у правозастосовній діяльності – для вдосконалення судової практики, а також механізмів позасудового вирішення спорів у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг;

в освітньому процесі – при викладанні дисциплін «Цивільне право України», «Зобов'язальне право», тощо, а також для підготовки підручників, лекцій, навчальних посібників, методичних матеріалів із зазначених курсів.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладені у тринадцяти наукових працях, у тому числі: чотирьох статтях у вітчизняних фахових виданнях, двох статтях у наукових періодичних виданнях інших держав; семи тезах у матеріалах наукових конференцій.

Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідають встановленим вимогам. Зазначені публікації в достатній мірі висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Отже, дисертація пройшла належну апробацію, є самостійною науковою працею і має завершений характер.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом автореферату дисертаційного дослідження дає підстави для висновку, що за структурою та змістом він відповідає встановленим вимогам. Зміст автореферату в цілому відображає основні положення, результати і висновки дисертаційної роботи О. О. Одинака. Зміст автореферату та основні положення дисертації відповідають один одному.

Дискусійні положення і зауваження. Як і будь-яке наукове дослідження, рецензована робота містить окремі дискусійні положення.

1. В контексті дослідження проблем цивільно-правового регулювання захисту прав споживачів фінансових послуг автор неодноразово зазначає про «пруденційне» і «непруденційне» регулювання у цій сфері, наголошуючи на відмінностях між цими поняттями (с. 18, 56, 60, 71 Роботи). Хоча профільне законодавство у сфері фінансових послуг оперує поняттями «пруденційні вимоги», «пруденційний нагляд» тощо, зі змісту дисертації не простежується зв'язок між цими категоріями, з одного боку, і цивільно-правовим захистом прав споживачів фінансових послуг, з другого боку. У цьому аспекті під час публічного захисту дисертанту варто уточнити свою позицію щодо впливу

«пруденційного» і «непруденційного» регулювання на цивільно-правові аспекти захисту прав споживачів фінансових послуг.

2. На с. 20 Роботи автор зазначає про можливість наділення споживача «низкою процесуальних прав і можливостей для застосування публічно-правових засобів захисту його прав та законних інтересів». Дане твердження потребує додаткових пояснень щодо того, які саме процесуальні права мають на увазі і в чому їхня особливість у порівнянні із процесуальними правами будь-якого іншого учасника справи. Також не зовсім зрозуміло є згадка про «публічно-правові засоби захисту» прав споживача фінансових послуг, враховуючи, що робота присвячена цивільно-правовому захисту таких прав.

3. Торкаючись питання щодо цивільно-правової відповідальності у сфері надання фінансових послуг, дисертант зазначає, що «реалізація у законодавстві про захист прав споживачів фінансових послуг цивільно-правової концепції «винагороди за шкоду», що ґрунтується на відповідних зобов'язальних презумпціях та фікціях, які формалізують та спрощують доведення факту порушення з боку фінансової установи, може сприяти підвищенню рівня захисту законних прав та інтересів споживачів фінансових послуг» (с. 93 Роботи). Така позиція потребує додаткового обґрунтування з огляду на те, що в цивільному праві відшкодування шкоди прийнято розглядати як захід цивільно-правової відповідальності (санкцію), а не як винагороду. Крім того, не до кінця зрозуміло, які конкретно «зобов'язальні презумпції і фікції» має на увазі автор у даному випадку.

4. На с. 104 Роботи здобувач робить спробу сформулювати визначення поняття «цивільна охоронна процедура». У цьому відношенні викликає сумніви доцільність запровадження в науковий обіг такої категорії, а тим більше – намагання сформулювати її дефініцію. Принаймні, це потребує додаткового обґрунтування з боку дисертанта при публічному захисті.

5. У дисертації висловлена неоднозначна позиція щодо самозахисту прав споживачів фінансових послуг. Так, на с. 105 Роботи дисертант доходить висновку, що самозахист цивільних прав слід розглядати як різновид неюрисдикційної форми захисту цивільних прав. Проте вже в наступному підрозділі на с. 141 Роботи автор пропонує розглядати самозахист цивільних прав у межах неюрисдикційних способів захисту прав споживачів у договірних відносинах із надання фінансових послуг. Відтак, дисертанту під час публічного захисту потрібно більш чітко сформулювати свою позицію стосовно того, чим за своєю суттю є самозахист – формою чи способом захисту цивільних прав.

6. Викликає сумніви правильність наведеного на с. 117 Роботи твердження про те, що «фізичні особи (інвестори) є споживачами фінансових послуг». У цьому аспекті потребує додаткових пояснень позиція дисертанта щодо можливості віднесення інвестора до споживачів фінансових послуг.

Наведені зауваження носять переважно уточнюючий характер, стосуються дискусійних питань, спрямовані на подальші дослідження, жодним чином не

знижують загального позитивного враження від роботи, не впливають на оцінку її якості в цілому.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Одинака Олександра Олександровича на тему «Цивільно-правове регулювання захисту прав споживачів фінансових послуг» є завершеною, самостійно підготовленою науковою працею.

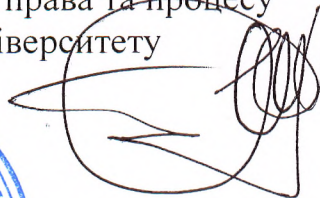
Актуальність обраної тематики дослідження, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладеного в наукових працях відповідають вимогам, що ставляться до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Дисертаційне дослідження Одинака Олександра Олександровича відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а його автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право, галузь знань 081 – Право.

17 лютого 2023 року

Офіційний опонент:

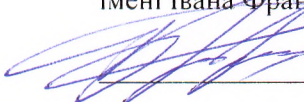
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Ігор ЯКУБІВСЬКИЙ

Підпис Якубівського І. Є.
ПІДТВЕРДЖУЮ
Вчений секретар
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Ольга ГРАБОВЕЦЬКА